

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

Υπόθεση ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ κλπ. ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

(Προσφυγή υπ' αρ. 49000/06)

ΑΠΟΦΑΣΗ

(Δίκαιη ικανοποίηση)

Στρασβούργο, 7 Οκτωβρίου 2010

Η απόφαση αυτή θα γίνει οριστική υπό τους όρους που προβλέπονται από το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης. Μπορεί να επέλθουν μερικές αλλαγές ως προς τη μορφή.

Στην υπόθεση Αντωνοπούλου και λοιποί κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα), συνεδριάζοντας σε Συμβούλιο που το αποτελούσαν οι κάτωθι :

Nina Vajic, Πρόεδρος,

Χρήστος Ροζάκης,

Khanlar Hajiyeu ,

Dean Spielmann,

Sverre Erik Jebens,

Giorgio Malinverni,

Γεώργιο Νικολάου, *Δικαστές,*

Και Søren Nielsen, *Γραμματέας Τμήματος,*

Αφού διασκέφθηκε σε Συμβούλιο στις 16 Σεπτεμβρίου 2010, εξέδωσε την παρούσα απόφαση, που υιοθετήθηκε την ημερομηνία αυτή :

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση προέκυψε μετά από προσφυγή (αρ. 49000/06) που κατέθεσαν κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας τέσσερις υπήκοοί της, η κα Βάγια Αντωνοπούλου, και οι κκ Δημήτριος Χρυσάφης, Εμμανουήλ Μαντούσης και Νικηφόρος Μαντούσης («οι προσφεύγοντες»), οι οποίοι προσέφυγαν στο Δικαστήριο στις 17 Νοεμβρίου 2006, σύμφωνα με το άρθρο 34 της Σύμβασης Προστασίας των δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («Η Σύμβαση»)

2. Με την απόφαση της 16^{ης} Απριλίου 2009, («απόφαση επί του κυρίου μέρους»), το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση των άρθρων 6 §1 της Σύμβασης και 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου. Ειδικότερα, το Δικαστήριο θεώρησε ότι όσον αφορά την αιτίαση που αντλείται από το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης, η απόρριψη του επίδικου λόγου αναίρεσης υιοθέτησε μια πολύ φορμαλιστική προσέγγιση των προϋποθέσεων του παραδεκτού του ασκηθέντος ένδικου μέσου και ότι, συνεπώς, ο περιορισμός που επιβλήθηκε στο δικαίωμα πρόσβασης των προσφευγόντων σε δικαστήριο δεν ήταν ανάλογος προς τον σκοπό της εγγύησης ασφάλειας δικαίου και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης. Επιπλέον, όσον αφορά την αιτίαση που αντλείται από το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου, το Δικαστήριο συμπέρανε ότι με το να αρνούνται να αποζημιώσουν τους προσφεύγοντες για την υποτίμηση του μη απαλλοτριωθέντος τμήματος των οικοπέδων των

προσφευγόντων λόγω της φύσης του έργου, τα εθνικά δικαστήρια διέρρηξαν την ορθή ισορροπία που πρέπει να επικρατεί ανάμεσα στην προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και τις απαιτήσεις του δημοσίου συμφέροντος (*Αντωνοπούλου κλπ κατά Ελλάδας, αρ. 49000/06, § 59, 16 Απριλίου 2009*).

3. Οι προσφεύγοντες, στηριζόμενοι στο άρθρο 41 της Σύμβασης ζητούσαν για την υλική ζημία ένα ποσό που αντιστοιχούσε στο 100 % της αξίας των μη απαλλοτριωθέντων τμημάτων των σχετικών οικοπέδων.

4. Επειδή το ζήτημα της εφαρμογής του άρθρου 41 της Σύμβασης δεν ήταν έτοιμο για εξέταση, το Δικαστήριο επιφυλάχθηκε ως προς αυτό και κάλεσε την Κυβέρνηση και τους προσφεύγοντες να του υποβάλλουν εγγράφως, εντός έξι μηνών, τις παρατηρήσεις τους επί του θέματος αυτού και ιδίως να του γνωρίσουνε κάθε συμφωνία στην οποία θα μπορούσαν να καταλήξουν (*ibidem*, §63, και σημείο 54 του διατακτικού).

5. Τόσο οι προσφεύγοντες όσο και η Κυβέρνηση κατέθεσαν παρατηρήσεις.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

6. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης,

Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο ατελή εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση.

A Ζημία

1. Υλική ζημία

α) Η Θέση των Μερών

i. Οι προσφεύγοντες

7. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι η υποτίμηση των μη απαλλοτριωθέντων τμημάτων των επίδικων οικοπέδων είναι αναμφισβήτητη και είναι θέμα απλής κοινής λογικής. Σημειώνουν ότι από την στιγμή που χάνουν την απ' ευθείας πρόσβαση στην εθνική οδό λόγω της διαπλάτυνσης της και του διαχωρισμού αυτής από την δευτερεύουσα οδό με κιγκλίδωμα ασφαλείας μειώθηκε η τιμή των μη απαλλοτριωθέντων τμημάτων κατά 50 % τουλάχιστον. Υποστηρίζουν ότι λόγω των συνεπειών της απαλλοτρίωσης, οι περισσότερες επιχειρήσεις που ήταν εγκατεστημένες στα οικόπεδα κατά μήκος της εθνικής οδού και που επίσης

απαλλοτριώθηκαν, σταμάτησαν να λειτουργούν και ότι η τιμή τους έπεσε ριζικά. Επιπλέον, προσθέτουν ότι, όπως το δέχεται η Κυβέρνηση, η παράπλευρη βοηθητική οδός η οποία εξυπηρετεί εφεξής το υπόλοιπο των οικοπέδων τους είναι εκτός λειτουργίας εξαιτίας των τμημάτων που πρέπει να κατασκευαστούν και που δεν έχουν τελειώσει ακόμη. Οι προσφεύγοντες υπογραμμίζουν ότι η κατάσταση αυτή εκ των πραγμάτων επιφέρει μια ακόμα πιο σημαντική μείωση της τιμής των ιδιοκτησιών τους. Για αυτούς, εξυπακούεται ότι κανένα όχημα δεν μπορεί για την ώρα να χρησιμοποιήσει την δευτερεύουσα οδό, αφού μόλις διανύσει κάποια απόσταση θα βρεθεί σε αδιέξοδο.

8. Ειδικότερα, οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι η πραγματοποίηση του δημόσιου έργου επέφερε μια υποτίμηση των οικοπέδων που δεν είχαν κτίρια κατά 50 % επί της τιμής μονάδας που όρισε με την απόφαση αρ. 1924/2002, το Εφετείο Θεσσαλονίκης. Όσον αφορά τα οικόπεδα στα οποία ήταν χτισμένα τα δυο πρατήρια, υπολογίζουν την υποτίμηση των μη απαλλοτριωθέντων τμημάτων στο 100 % της τιμής μονάδας που ορίστηκε από την απόφαση αρ. 1924/2002 του Εφετείου Θεσσαλονίκης. Τέλος, οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι πρέπει επίσης να τους επιδικαστεί επιπλέον αποζημίωση για τα τμήματα των οικοπέδων τους που απαλλοτριώθηκαν αλλά για τα οποία δεν έλαβαν αποζημίωση, αφού τα εθνικά δικαστήρια θεώρησαν ότι σύμφωνα με το Νόμο υπ'αρ. 653/1977, ευνοήθηκαν από την βελτίωση της εθνικής οδού.

ii Η Κυβέρνηση

9. Η Κυβέρνηση απαντά ότι τα αιτήματα των προσφευγόντων είναι αόριστα, αφού υπολογίζουν, χωρίς να κάνουν καμία διάκριση, την υλική ζημία που υπέστησαν μεταξύ του 50% και του 100% της αξίας των εν λόγω οικοπέδων, όπως αυτή καθορίστηκε από την απόφαση αρ. 1924/2002, του Εφετείου Θεσσαλονίκης. Η Κυβέρνηση θεωρεί ότι το βάρος της απόδειξης σχετικά με την υλική ζημία που υπέστησαν οι προσφεύγοντες βαρύνει αυτούς, οι οποίοι θα έπρεπε να είχαν προσκομίσει συγκεκριμένες και αδιαμφισβήτητες αποδείξεις για το σημαντικό αυτό ζήτημα. Η Κυβέρνηση υποβάλλει στο Δικαστήριο μια έκθεση πραγματογνωμοσύνης που συνέταξε επιτροπή του Κτηματολογίου της περιοχής Θεσσαλονίκης. Η πραγματογνωμοσύνη αυτή σημειώνει, γενικά, ότι δεν υπήρξε υποτίμηση όλων των οικοπέδων που αφορούσε η απαλλοτρίωση, αφού ακόμα και πριν από την διαπλάτυνση της εθνικής οδού, αυτά δεν είχαν απ' ευθείας πρόσβαση σ' αυτήν. Επίσης, η εν λόγω πραγματογνωμοσύνη σημειώνει ότι, όσον αφορά τα οικόπεδα που βρισκόντουσαν κατά μήκος της παλιάς εθνικής οδού και που είχαν κτίρια εμπορικής χρήσεως, ορισμένα

φιλοξενούσαν επιχειρήσεις βιοτεχνικές ή βιομηχανικές που δεν απέβλεπαν στην λιανική πώληση.

10. Η Κυβέρνηση θεωρεί ότι σε καμμία περίπτωση η αποζημίωση που πρέπει να επιδικαστεί για την υλική ζημία δεν θα πρέπει να αντικατοπτρίζει την συνολική αξία των μη απαλλοτριωθέντων τμημάτων ή την αξία των επιχειρήσεων που ήταν εγκατεστημένες σε αυτά. Επιπλέον, σημειώνει ότι όπως προκύπτει από το κτηματολογικό διάγραμμα της εν λόγω απαλλοτρίωσης, μόνον τα οικοπέδα αρ. 36 και 56 έχουν κτίρια. Συνεπώς, σύμφωνα με την απόφαση που εξέδωσε επί της ουσίας, το Δικαστήριο δεν μπορεί να αποζημιώσει τους προσφεύγοντες παρά για την υποτίμηση των μη απαλλοτριωθέντων τμημάτων των οικοπέδων αυτών. Τέλος, η Κυβέρνηση σημειώνει από την μια ότι η κατάργηση της απ' ευθείας πρόσβασης των επίδικων ιδιοκτησιών προς την νέα εθνική οδό έγινε για λόγους δημοσίου συμφέροντος και ότι, από την άλλη, τα πρατήρια βενζίνης που είναι σε λειτουργία σε ένα τμήμα των ένδικων οικοπέδων εξυπηρετούνται από την δευτερεύουσα οδό που συνδέεται με την κύρια οδό.

11. Εν κατακλείδι, η Κυβέρνηση θεωρεί ότι το ποσό των 15.000 € για καθεμία από τις ιδιοκτησίες όπου είναι εγκατεστημένες οι επιχειρήσεις των πρατηρίων, δηλαδή συνολικά το ποσό των 30.000 €, είναι ποσό εύλογο για την ηθική βλάβη που υπέστησαν.

β) Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

12. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι μια απόφαση που διαπιστώνει μια παραβίαση συνεπάγεται για το καθ' ου η προσφυγή κράτος την νομική υποχρέωση να θέσει τέλος στην παραβίαση και να εξαλείψει τις συνέπειες έτσι ώστε να αποκατασταθεί στο μέτρο του δυνατού η προηγούμενη κατάσταση (βλ. *Ιατρίδης κατά Ελλάδας*, (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], αρ. 31107/96, §32, CEDH 2000-XI και *Κατσαρός κατά Ελλάδας* (δίκαιη ικανοποίηση), αρ. 51473/99, § 17,13 Νοεμβρίου 2003).

13. Τα συμβαλλόμενα κράτη που είναι διάδικοι σε μια υπόθεση είναι κατ' αρχήν ελεύθερα να επιλέξουν τα μέσα που θα χρησιμοποιήσουν για να συμμορφωθούν προς μια απόφαση που διαπιστώνει παραβίαση. Αυτή η διακριτική ευχέρεια εκτίμησης όσον αφορά τις λεπτομέρειες εκτέλεσης μιας απόφασης εκφράζει την ελευθερία επιλογής που συνεπάγεται η πρωταρχική υποχρέωση που επιβάλλεται από την Σύμβαση στα συμβαλλόμενα Κράτη : να διασφαλίζεται ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των ελευθεριών που κατοχυρώνονται με την Σύμβαση. Αν η φύση της παραβίασης επιτρέπει μια ολοκληρωτική αποκατάσταση (*restitutio in integrum*), εναπόκειται στο Κράτος να την υλοποιήσει, αφού το Δικαστήριο δεν έχει ούτε την

αρμοδιότητα ούτε την πρακτική δυνατότητα να την υλοποιήσει το ίδιο. Αν αντίθετα, το εθνικό δίκαιο δεν επιτρέπει ή επιτρέπει ατελώς μόνο την εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης, το άρθρο 41 δίνει το δικαίωμα στο Δικαστήριο να χορηγήσει, αν συντρέχει λόγος, στον διάδικο που ζημιώθηκε την ικανοποίηση που κρίνει πρόσφορη (*Brumarescu c. Roumanie* (δίκαιη ικανοποίηση), [GC] , αρ. 28342/95, § 20, CEDH 2000-I).

14. Επίσης, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι μόνον οι ζημίες που προκλήθηκαν από τις παραβιάσεις της Σύμβασης οι οποίες διαπιστώθηκαν είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε δίκαιη ικανοποίηση (*Motais de Narbonne c. France* (δίκαιη ικανοποίηση), αρ. 48161/99, §19, 27 Μαΐου 2003).

15. Όσον αφορά την υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, στην απόφασή του επί του κυρίου μέρους, εκφράστηκε με τους εξής όρους : «Η φύση του έργου συνέβαλε άμεσα σε υποτίμηση των μη απαλλοτριωθέντων τμημάτων. Πράγματι, η υλοποίηση ενός δημοσίου έργου είχε ως αποτέλεσμα οι διάδικοι να χάσουν το πλεονέκτημα της απ'ευθείας πρόσβασης στην εθνική οδό. Ως εκ τούτου, όσον αφορά τα οικοπέδα στα οποία οι προσφεύγοντες είχαν κτίσει κτίρια για οικονομικούς σκοπούς, αυτά υπέστησαν μείωση της αξίας τους λόγω της απώλειας της πελατείας της επιχείρησης και της συνακόλουθης πτώσης των κερδών. Το Δικαστήριο σημειώνει στο σημείο αυτό ότι το Εφετείο Θεσσαλονίκης ρητά αρνήθηκε να αποζημιώσει τους προσφεύγοντες για την απώλεια της πελατείας και την μείωση των εισοδημάτων τους, αφού παραδέχτηκε ότι η αποζημίωση για το μη απαλλοτριωθέν τμήμα ιδιοκτησίας δεν μπορούσε να λάβει υπόψη την φύση του κατασκευασθέντος έργου στο απαλλοτριωθέν τμήμα. Επομένως, είναι αναμφισβήτητο ότι για τους προσφεύγοντες η εκμετάλλευση του τμήματος αυτού των οικοπέδων εμποδίζεται σοβαρά λόγω της διαπλάτυνσης της εθνικής οδού».

16. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η διαπίστωση της παραβίασης του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου προκύπτει από την άρνηση των εθνικών δικαστηρίων να αποζημιώσουν τους προσφεύγοντες για την υποτίμηση των μη απαλλοτριωθέντων τμημάτων των οικοπέδων τους επί των οποίων είχαν κτίσει δύο πρατήρια, η οποία υποτίμηση οφείλεται στο ότι τα εν λόγω τμήματα παύουν να έχουν απευθείας πρόσβαση στην εθνική οδό. Όσον αφορά την φύση της διαπιστωθείσας παραβίασης, το Δικαστήριο θεωρεί ότι πρέπει να επιδικάσει στους προσφεύγοντες αποζημίωση για την υποτίμηση του υπόλοιπου τμήματος των εν λόγω οικοπέδων. Λαμβάνοντας υπόψη τις αμφιβολίες σχετικά με κάθε απόπειρα εκτίμησης της υποτίμησης των μη απαλλοτριωθέντων οικοπέδων καθώς και των κτιρίων που κτίστηκαν σε αυτά και την σημαντική απόκλιση που διαπιστώθηκε μεταξύ της εκτίμησης της

Κυβέρνησης και αυτής των προσφευγόντων, το Δικαστήριο κρίνει ότι αρμόζει να ορίσει ένα ποσό κατ' αποκοπή για το λόγο αυτό (βλ. προαναφερθείσα *Κατσαρός κατά Ελλάδας*, (δίκαιη ικανοποίηση), § 21).

17. Υπό το πρίσμα των συλλογισμών αυτών, και αποφαινόμενο με δικαιοσύνη σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης, το Δικαστήριο κρίνει εύλογο να επιδικάσει συνολικά στους προσφεύγοντες 145.000 € για την υλική ζημία που υπέστησαν.

2. *Ηθική βλάβη*

18. Οι προσφεύγοντες δεν υπέβαλαν κανένα αίτημα για την ηθική βλάβη που ενδεχομένως υπέστησαν λόγω της διαπιστωθείσας παραβίασης των άρθρων 6 §1 της Σύμβασης και του Πρώτου Πρωτοκόλλου.

19. Συνεπώς, το Δικαστήριο δεν κρίνει απαραίτητο να επιδικάσει κάποιο ποσό για τον λόγο αυτό.

B. Έξοδα και Δικαστική δαπάνη

20. Οι προσφεύγοντες ζητούν επίσης το ποσό των 100.000€ για έξοδα και δικαστική δαπάνη, στα οποία υποβλήθηκαν ενώπιον των Εθνικών Δικαστηρίων και για αυτά στα οποία υποβλήθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου. Δεν προσκομίζουν κανένα τιμολόγιο ούτε απόδειξη αμοιβής.

21. Η Κυβέρνηση δεν αποφαινεται για το θέμα αυτό.

22. Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η επιδίκαση εξόδων και δαπανών με βάση το άρθρο 41 προϋποθέτει ότι αυτά αποδεικνύονται πραγματικά, αναγκαία, και επιπλέον εύλογα ως προς τον χαρακτήρα τους. (*Ιατρίδης κατά Ελλάδας* (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], προαναφερθείσα, §54).

23. Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι οι αξιώσεις των προσφευγόντων για τα έξοδα και την δικαστική δαπάνη δεν συνοδεύονται από τα απαραίτητα αποδεικτικά στοιχεία. Επομένως, το αίτημά τους θα πρέπει να απορριφθεί.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

24. Το Δικαστήριο κρίνει σωστό να υπολογίσει το ύψος των τόκων υπερημερίας με βάση το επιτόκιο διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Κεντρικής Ευρωπαϊκής Τράπεζας προσαυξημένου κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Αποφαίνεται*

α) ότι το καθ' ου η προσφυγή κράτος πρέπει να καταβάλει συνολικά στους προσφεύγοντες, μέσα σε τρεις μήνες από την ημερομηνία κατά την οποία η απόφαση θα γίνει οριστική, σύμφωνα με το άρθρο 44 §2 της Σύμβασης,

i) 145.000 € (εκατόν σαράντα πέντε χιλιάδες ευρώ) συνολικά για την υλική ζημία

ii) κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται ως φόρος επί του επιδικασθέντος ποσού

β) ότι από την εκπνοή της προθεσμίας αυτής και μέχρι την καταβολή, τα ποσά αυτά θα αυξάνονται με απλό τόκο με επιτόκιο ίσο προς το ισχύον κατ' αυτό το χρονικό διάστημα επιτόκιο διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, προσαυξημένου κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

4. *Απορρίπτει* το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης για τα περαιτέρω.

Συντάχτηκε στα γαλλικά, στην συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 7 Οκτωβρίου 2010, σύμφωνα με το άρθρο 77 §§ 2 και 3 του Κανονισμού.

Søren Nielsen
Γραμματέας
(υπογραφή)

Nina Vajic
Πρόεδρος
(υπογραφή)